

DATUM 2016-05-18 DNR KS/2016:84

Yttrande

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkande Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5) – Yttrande till Kulturdepartementet

Sammanfattning av ärendet

Lidingö stad har fått möjlighet att lämna ett yttrande över Kulturdepartementets betänkandet Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5). Remissvaret ska vara Kulturdepartementet tillhanda senast den 21 juni 2016.

Kommunstyrelsens synpunkter

Lidingö stad lämnar synpunkter på de delar av betänkandet som bedömts som angelägna att kommentera mer i detalj och som kan komma att påverka staden om förslagen och bedömningarna blir verklighet. Synpunkterna lämnas utifrån den indelning som betänkandet valt att följa.

Allmänna synpunkter

Lidingö stad anser generellt sett att det är en viktig princip att låta kommunerna själva bestämma så långt det är möjligt över sin egen organisation och sina egna arbetsformer både utifrån lokala behov och skillnader, och utifrån olika situationer. Utifrån detta perspektiv blir tvingande lagstiftning en begränsning av den kommunala självstyrelsen och riskerar att hindra framväxten av lokala lösningar.

Synpunkter på betänkandets bedömningar och förslag som påverkar kommunerna

Utredningen föreslår i avsnittet 3.6.2 att det ska tillsättas en ny maktutredning. Senast en allsidig maktutredning genomfördes var under åren 1985-1990, *Demokrati och makt i Sverige* (SOU 1990:44). Sedan dess har mycket hunnit förändras och omvärlden är en annan. Lidingö stad kan därför tillstyrka förslaget att tillsätta en ny maktutredning med ett liknande upplägg som den senaste, och ge ett större antal forskare i uppdrag att ta ett helhetsgrepp i att beskriva skeendena och analysera de genomgripande förändringar

som vårt samhälle genomgår och de konsekvenser dessa kan få på bland annat ekonomi, arbetsmarknad, välfärdssystem och det demokratiska beslutsfattandet.

I kapitel 6 diskuteras de politiska partierna. Denna del av betänkandet präglas bitvis av ett ovanifrån-perspektiv samt en instrumentell syn på partierna, vars raison d'être syftar till att uppfylla en viss funktion i förhållande till staten i vid mening. Denna instrumentella syn får delvis genomslag i utredningens bedömningar. Lidingö stad anser att det vore olyckligt om regeringen skulle återkomma i en proposition med förslag innebärande att staten tilldelar partierna vissa av staten utpekade uppgifter.

Kommunstyrelsen delar utredningens bedömning under avsnittet 6.8.4 att det kan finnas behov av en översyn av det kommunala partistödet för att klargöra hur det ska användas. Gällande regler är nya men det har uppkommit oklarheter i hur de ska tolkas vilket lett till diskussioner ute bland partierna i kommunerna.

Under kapitel 7 diskuterar utredningen de förtroendevalda och den sociala representativiteten. I avsnitt 7.6.1 gör utredningen bedömningen att det inte finns anledning att lagstifta om tvingande åtgärder såsom kvotering av kvinnor till exempelvis ordförandeposter. Lidingö stad delar utredningens bedömning i den delen som handlar om nämnder, råd och styrelser, men menar, till skillnad från utredningen, att samma bedömning är giltig även för kommunala bolag.

I avsnitt 7.6.2 föreslås att SCB ska få i uppdrag att en gång under en mandatperiod kartlägga de förtroendevaldas sociala representativitet. Att staten lagstiftar om att ge en myndighet i uppgift att kartlägga förtroendevaldas etnicitet eller ursprung kan vara känsligt, för att inte säga integritetskränkande. Lidingö stad anser inte att utredningen presenterar tillräckligt starka skäl för att motivera en sådan kartläggning och avstyrker därför förslaget.

I avsnitt 7.6.4 gör utredningen bedömningen att de politiska partierna borde arbeta mer aktivt med att förbättra den sociala representativiteten för att göra politiken mer jämlik och jämställd. Utredningen tar upp ett antal åtgärder, så som att partierna borde samordna sitt nomineringsarbete, alltid nominera en kvinna och man för ett uppdrag, att införa roteringsprinciper till tyngre uppdrag och att överväga kortare mandatperioder för uppdragen. Lidingö stad anser att partiernas inre arbete och interna processer är och bör vara en fråga för partierna själva. Det är en styrka att olika partier har olika former att arbeta med nomineringsprocesser och interndemokratiska spörsmål, eftersom det då uppstår en variation vilket kan sporra partierna att förbättra sina processer och därför delar inte Lidingö stad utredningens bedömning i denna fråga.

I kapitel 8 resonerar utredningen om de förtroendevaldas villkor. Det är ett i huvudsak bra och nyanserat resonemang. I avsnitt 8.3.1 gör utredningen bedömningen att det är önskvärt att antalet förtroendevalda i kommunerna inte minskar. Resonemanget är i sak inte orimligt men frågan hur den kommunala nämndorganisationen bör struktureras är och bör även framöver avgöras i varje enskild kommun.

Under avsnittet 8.3.2 gör utredningen bedömningen att kommunerna, för att stimulera det demokratiska deltagandet, skulle kunna genomföra försök med direktval till geografiska nämnder. Lidingö stad accepterar utredningens bedömning, men understryker vikten av att det innan en kommun provar förslaget bör finnas en accepterad, tydlig och genomarbetad arbets- och rollfördelning, eftersom det annars finns risk för beslutskompetenskrock, exempelvis om en geografisk nämnd fattar beslut inom ett visst område som strider, helt eller delvis mot ett beslut taget i fullmäktige, kommunstyrelse eller facknämnd. Om en sådan situation skulle uppkomma blir frågan vems beslut som är överordnat. Det kan även uppstå risker att geografiska nämnder inom samma kommun gör olika tolkning av en och samma regel, vilket skulle kunna strida mot likabehandlingsprincipen och rättsäkerheten. Vidare kan det uppstå problematiska situationer om det bildas olika majoriteter i fullmäktige respektive geografisk nämnd.

Lidingö stad delar bedömningen under avsnitt 8.3.4 att kommunerna bör underlätta för förtroendevalda med barn, men anser att det viktigt att varje kommun får utarbeta sin egen praxis och sina egna bestämmelser.

I avsnitt 8.3.5 föreslår utredningen att i kommunallagen utöka möjligheten för fullmäktige att besluta om att låta en fullmäktigeledamot behålla sitt uppdrag som ledamot, trots att vederbörande flyttat från den kommun i vilken denne är vald. Idag finns i kommunallagen en möjlighet för fullmäktige att låta en nämndledamot som är utsedd av fullmäktige att vara kvar i sin nämnd trots att ledamoten flyttat från kommunen. I och med förslaget utvidgas den möjligheten till att även omfatta ledamöter som är direkt valda av väljarna i det kommunala valet. Lidingö stad är tveksam till att utöka möjligheterna för dispens genom att möjliggöra för kommunfullmäktige att besluta om att även en fullmäktigeledamot ska kunna ha kvar sitt uppdrag i fullmäktige trots att ledamoten har flyttat från kommunen. Tveksamheten grundar sig i att detta kan äventyra legitimiteten för de förtroendevalda församlingarna. Förslaget avstyrks.

I avsnittet 8.3.7 föreslår utredningen att det i kommunallagen ska införas en bestämmelse om att kommunen ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullfölja sitt uppdrag under trygga och säkra former. Flera kommuner har redan idag säkerhetsansvariga som arbetar aktivt med säkerhetsfrågor med ett brett perspektiv för ögonen. Dock är frågan om hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda främst en fråga för polis och rättsvårdande myndigheter. Av detta följer att staten ska se till att säkerställa att det finns nödvändiga resurser till polis och rättsväsendet. Lidingö stad anser att säkerhetsfrågorna är viktiga att lyfta inom de kommunala organisationerna och att staten säkerställer att det finns nödvändiga resurser till polis och rättsvårdande myndigheter för att de ska kunna klara sina uppdrag. Däremot är Lidingö stad tveksam till om lagstiftning kring det kommunala säkerhetsuppdraget är rätt metod för att komma åt problemet med våld, hot och trakasserier och avstyrker därför förslaget.

Under avsnittet 8. 5 problematiserar utredningen kring ersättningar för att under en begränsad tid kunna ge förtroendevalda möjlighet att vara föräldraledig eller sjukskriven. Även arvoden, ekonomiska förmåner samt ersättningsvillkor lyfts upp och utredningen lägger fram både förslag och bedömningar om ersättningsbestämmelser och ledighet. Det är frågor som löpande är uppe för diskussion bland förtroendevalda och många vittnar om svårigheterna att kunna förena ett förtroendeuppdrag med företagande eller anställning, och kring vad som är lämpliga och skäligen nivåer på ersättningarna. Lidingö stad instämmer delvis i bedömningen under 8.5.1 men skulle välkomna en utredning i de frågor som utredningen resonerar om för att på så sätt kunna modernisera villkoren och ersättningssystemet.

Angående utredningens förslag under avsnitt 8.5.2 om att i kommunalgen föra in en bestämmelse om att ge mandat till fullmäktige att besluta om förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga och villkor samt ersättning kring detta. Förslaget omfattar även ett liknande mandat till fullmäktige att kunna besluta om förtroendevald med nedsatt arbetsförmåga ska kunna ges ledighet samt villkor och ersättning kring detta. Lidingö stad accepterar förslaget men menar i likhet med resonemanget i föregående avsnitt att det vore välkommet med en utredning kring frågorna för att modernisera bestämmelserna.

I avsnittet 9.3.1 kommer utredningen med en bedömning om att fullmäktige bör ha tillräckliga befogenheter att granska och utkräva ansvar, där tanken är att fullmäktige kan utarbeta en praxis för den interna granskningen av maktutövningen. Att ge fullmäktige tillräckliga befogenheter för granskning är viktigt för att de folkvalda ska kunna utkräva ansvar på ett adekvat sätt. Bedömningen kan sannolikt ha särskild relevans i kommuner där ett parti haft ett långt och i det närmaste obrutet maktinnehav med låg rotation på de tyngsta posterna. Lidingö stad har viss förståelse för utredningens bedömning men delar den inte fullt ut: Det är kommunerna själva som ska bestämma över sin egen organisation och sina egna arbetsformer.

I avsnitt 9.3.2 resonerar utredningen kring ordföranderollen i kommunstyrelsen och i nämnderna och kommer med bedömningen att fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning. Lidingö stad delar inte denna bedömning, utan anser att det bör vara kommunerna fritt att själva bestämma över sin egen organisation och sina egna arbetsformer. Lidingö stad gör samma bedömning, att det är kommunerna fritt att själva bestämma över sin egen organisation och sina egna arbetsformer, kring utredningens bedömning i avsnitt 9.3.3 om att begränsa antalet mandatperioder som det är möjligt att inneha en och samma ordförandepost. Även utredning konstaterar att det kan uppstå problem i att få fram kandidater till ordförandeposterna, särskilt i mindre kommuner.

I avsnitt 9.3.4 föreslår utredningen att i kommunallagen införa en bestämmelse om att ge fullmäktiges presidie möjlighet att kunna hålla debatter i aktuella ämnen eller i ärende utan samband med annan handläggning. Lidingö stad kan acceptera förslaget men anser att denna möjlighet bör tillämpas med restriktivitet.

Under kapitel 10 för utredningen en diskussion om intresseorganisationer och lobbying som en väg till inflytande och påverkan. För politiska företrädare är det viktigt att kunna inhämta synpunkter och kunskap från olika organisationer. Olika bakgrundskontakter och besök hos organisationer är tillfällen för informationsutbyte. Intresseorganisationer och lobbyorganisationer förser förtroendevalda med synpunkter och ger perspektiv som inte alltid kommer fram i utredningar och i den allmänna debatten. Sammantaget ger dessa kontakter och informationsutbytet beslutsfattare bättre underlag i beslutsprocessen. Att organisationer, precis som övriga medborgare ska få föra fram sina synpunkter och åsikter är även viktigt utifrån ett yttrandefrihetsperspektiv. Därför är förslaget om att *inte* registrera intresseorganisationer bra. Om förslaget skulle uppkomma att lobbyorganisationer ska registreras på kommunal nivå anser Lidingö stad, i likhet med ovan resonemang, att ett sådant förslag ska avstyrkas.

I kapitel 11 om Medborgardialog och samråd för utredningen ett längre och nyanserat resonemang om olika aspekter kring dessa instrument. Utredningen lyfter även de problematiska aspekter som uppmärksammas kring användandet av dessa instrument som handlar om politisk ojämlikhet och att deltagandet i samråd och medborgardialoger inte är representativt för kommunens medborgare i dess helhet. Det är viktigt för kommunerna att på olika sätt kunna inhämta synpunkter från medborgarna där dessa i sin tur upplever det meningsfullt att delta, vilket skapar legitimitet och ökad förståelse för processen. Av detta skäl tillstyrker Lidingö stad utredningens förslag i avsnitt 11.5.1 att fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen har förutsättningar att delta och framföra sina åsikter inför beslut. Däremot instämmer Lidingö stad inte i bedömningen i avsnitt 11.5.2 att det bör vara fullmäktige som hanterar den medborgerliga delaktigheten. Hur kommunen organiserar sitt arbete bör kommunerna själva bestämma och det kan variera från fall till fall. Lidingö stad har samma principiella invändningar vad det gäller utredningens bedömningar i avsnitten 11.5.4, 11.5.5 och 11.5.6 angående demokratipolicy, medborgarråd och information om demokratisk delaktighet på webben.

I avsnitt 12.7.1 föreslår utredningen att det ska vara möjligt att samla in namnunderskrifter till exempelvis ett folkinitiativ genom digitala underskrifter via internet. Alltfler medborgare söker information och betalar räkningar via internet eller via applikationer i smarta telefoner. Det är därför en naturlig utveckling att ärenden som rör kommunen kan skötas via internet. Förslaget torde även förbättra tillförlitligheten och rättssäkerhet i hanteringen kring folkinitiativ och liknande. Lidingö stad tillstyrker därför förslaget. Likaså tillstyrker Lidingö stad förslaget under avsnitt 12.7.2 om att skapa en nationell webbplats för att hantera administrationen kring namnsamlingar och registrering av folkinitiativ och folkmotioner. Dock är det viktigt att säkerställa den personliga integriteten i hanteringen av undertecknarnas personliga uppgifter.

Under avsnittet 12.7.5 gör utredningen en bedömning om att kommunerna ska uppmanas att publicera pågående folkinitiativ på kommunens webbplats. Lidingö stad delar inte denna bedömning utan anser att ansvaret för att skapa uppmärksamhet och

bilda opinion för ett initiativ bör ligga hos initiativtagaren/na. Lidingö stad har samma inställning till utredningens bedömning under avsnitt 12.7.6 om att samråd med initiativtagaren/na bör ske inför det att beslut ska fattas om frågan och de svarsalternativ som ska ställas till de röstberättigande. Lidingö stad anser att ansvaret för formuleringen av den frågan som initiativtagaren/na vill ha upp för avgörande och om ett initiativ följer de formella regler som gäller bör ligga på initiativtagaren/na. Dock kan kommunens jurist vara behjälplig till initiativtagaren/na och svara på frågor som ställs.

I avsnitt 12.7.7 gör utredningen bedömningen att de politiska partierna i kommunen före en lokal folkomröstning deklarerar under vilka förutsättningar de avser att följa resultatet av folkomröstningen. Lidingö stad anser att de enskilda partierna själva bör få avgöra om de i förväg vill deklarerar under vilka förutsättningar de tänker följa resultatet av ett folkinitiativ. Rent praktiskt kommer sannolikt väljarna kräva besked av partierna i hur de ställer sig till initiativtagarnas förslag innan folkinitiativet genomförs. Lidingö stad delar därför inte utredningens bedömning.

Lidingö stad har inget att invända mot utredningens bedömning under avsnitt 12.7.9 om försöksverksamhet med e-röstning.

Under avsnittet 13.5.1 ger utredningen förslag på lagstiftning för att kunna införa en så kallad Folkmotion på kommunal nivå. Idag finns stora möjligheter för medborgarna att, tack vare internet och datoriseringen, via olika kanaler kunna påverka beslutsfattare och vara delaktig i beslutsprocessen. Många kommuner använder även sig av medborgardialoger och samråd, men nyttjar även andra typer av plattformar där möjlighet ges till inflytande och deltagande. I den demokratimodell vi har, med representativa demokratiska församlingar, utgör direktdemokratiska inslag något av en främmande fågel. Förslaget om att införa en folkmotion är problematiskt eftersom det riskerar att kringskära förtroendemannarollen. Därför anser Lidingö stad att utredningens förslag ska avstyrkas.

I avsnitt 14.8.1 föreslås försök med sänkt rösträttsålder i att rösta i kommunala val. En kommun ska kunna ansöka om att på försök ge rösträtt från 16 år i kommunalvalen 2018 och 2022. Frågan har diskuterats flera gånger tidigare i olika utredningar och andra sammanhang. Lidingö stad anser att det är viktigt att sänka trösklarna för politiskt engagemang för unga, det handlar om att på olika sätt skapa delaktighet och ge möjlighet till inflytande. Det finns flera alternativa tillvägagångssätt för att åstadkomma detta, exempelvis genom aktiviteter i skolan, genom att bjuda in till dialog i stadshuset eller genom medverkan i medborgarpaneler. Lidingö stad delar inte fullt ut utredningens problembild, utan anser rösträttsålder ska följa myndighetsålder. En liknande bedömning gjordes av av Grundlagsutredningen, En reformerad grundlag (SOU 2008:125). Frågan om sänkt rösträttsålder är dessutom problematisk ur fler aspekter. Utredningens förslag är inte likformigt, utan berör enbart rösträtten, inte om att samtidigt kunna bli valbar till fullmäktigeförsamlingar och nämnder.

Under avsnittet 14.8.2 föreslås att fullmäktige och styrelser ska verka för att unga ska ges ökade förutsättningar och möjligheter till inflytande och i betänkandets löpande resonemang nämns ungdomsråd eller motsvarande som bra sätt att materialisera denna uttalade ambition och viljeinriktning. Lidingö stad delar utredningens tydliga vilja om att ge unga möjligheter till inflytande i beslutsprocessen. Det kan ske på olika sätt. Lidingö stad anser att det är en viktig princip att låta kommunerna själva bestämma över sin egen organisation och sina egna arbetsformer. Utredningens förslag riskerar dessutom att leda till ökade krav från flera andra grupper, råd och organisationer att erhålla vad som kan uppfattas som en mer formell status och ges större möjligheter att få medverka i beslutsprocessen. Det kan även handla om att få möjlighet att yttra sig i fler ärenden än vad som ursprungligen avsetts och att få bli en erkänd remissinstans. Lidingö stad befävar att förslaget skulle rendera ett tungrott administrativt system med ytterligare tillkommande remissinstanser samt att det kan vara svårt för dels remissinstanserna att hinna med att formulera synpunkter, dels för kommunerna att sammanställa alla synpunkter inom det korta tidsspänn som ofta finns i den kommunala beredningsprocessen. På grundval av detta avstyrker Lidingö stad utredningens förslag.

På kommunstyrelsens vägnar:

Anna Rheyneuclaudes Kihlman
Kommunstyrelsens ordförande

Kristina Eklund
Kommunstyrelsens sekreterare